

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№5 (3)

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, may.
3-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoirazimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehnonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

EKOLOGIK BARQARORLIKNI TA'MINLASHGA QARATILGAN HAYOTIY TASHABBUSLAR	12
Muxiddin Kalonov	
O'ZBEKISTONDA NAQDSIZ TO'LOVLAR ULUSHINING OSHISHI VA PUL MASSASI NAZORATI SAMARADORLIGIGA TA'SIRI	28
Pardayev G'ayrat Jabbor o'g'li	
BUXGALTERIYA HISOBINING PAYDO BO'LISHI VA RIVOJLANISHI HISOB SIYOSATINING SHAKLLANISHIDA ASOS SIFATIDA	34
Abduvaxidov Farxod Tuychiyevich	
O'ZBEKISTON AUDITORLIK TASHKILOTLARIDA ICHKI SIFAT NAZORATI STANDARTLARINI RISKKA YO'NALTIRILGAN YONDASHUV ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH	41
Bobonarova Kamola	
SANOAT KORXONALARINING INVESTITSION-INNOVATSION FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI	47
Azizova Habiba Arslonovna	
TADBIRKORLIK SUBYEKTLARIGA RAQAMLI DAVLAT XIZMATLARINI KO'RSATISHNING NAZARIY YONDASHUVLARI	56
Yusupova Dilbar Mirabidovna	
KARBOHOVYIE KREDITVYI V AGROPHOM SEKTORE KAK INSTRUMENT RAZVITIYA ZELENOY EKONOMIKI UZBEKISTANA	61
Абдуллаева Зайнаб Руслановна	
BUXORO ZINDONI VA BOLO HOVUZ ANSAMBLI MISOLIDA TARIXIY OBIDALARNING BARQAROR TURISTIK SIG'IMI TAHLILI	66
Shodiyeva Moxichehra Shokir qizi, Qilichov Muhridin Husniddin o'g'li	
SOLIQ TIZIMIDA SOLIQ RISKINI BAHOLASH USLUBIYOTI	73
Ravshanjon Azimovich	
O'ZBEKISTONDA UMUMIY O'RTA TA'LIM TIZIMI: RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA BUXORO VILOYATI TAHLILI	80
Davidxodjayev Oybek Obidovich	
O'ZBEKISTONDA INVESTITSION KREDITLASHLASHNING AMALDAGI HOLATI VA ISTIQBOLLARI	85
Abdurashidova Mohidil Qodir qizi, Karimova A.	
IQTISODIYOTNI TRANSFORMATSIYALASH SHAROITIDA DXSH ASOSIDA FAOLIYAT YURITAYOTGAN TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHNI BAHOLASH USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH MUAMMOLARI	91
Toxirov Jaxongir Maxmudjon o'g'li	
SURXONDARYO VILOYATIDA UY-JOY QURILISHI VA IPOTEKA KREDITLASHNING O'ZARO BOG'LIQLIGI	96
Turopova Nigora Xolmurod qizi, Safarova Dilrabo Baxriddin qizi	
ESG INTEGRATION AND GREEN FINANCIAL ANALYSIS: A NEW METHODOLOGICAL APPROACH TO CORPORATE FINANCIAL SUSTAINABILITY	100
Erkin Temirovich Shodiev	
THE CURRENT STATE OF DIGITALIZATION OF TOURISM IN UZBEKISTAN AND PROSPECTS FOR ITS DEVELOPMENT	105
Bekmurodov Bakhtiyor Farkhodovich	
TA'LIM MUASSASALARINI MOLIVALASHTIRISHDA OPTIMALLASHTIRISH ZARURATI VA YO'NALISHLARI	113
Umarov Avzaljon Yodgorali o'g'li	

AHOLI ISTE'MOL MADANIYATI VA MILLIY IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI	118
Rustamov Sheraz Oblokulovich	
ISHLAB CHIQARISH OMILLARINING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI: KOBБ-DOUGLAS MODELİ	
ASOSIDA EKONOMETRIK TAHLIL	123
Maxmudov Sobir Xudoyberdiyevich	
BARQAROR SHAHARSOZLIK RIVOJLANISHIGA ERISHISHDA QATTIQ CHIQINDILARNI KOMPLEKS	
BOSHQARISH	129
Firas Halawani, Feruza Insavaliyeva	
СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ РЕАЛИЗАЦИИ НА НАЦИОНАЛЬНОМ УРОВНЕ КЛЮЧЕВЫХ	
МЕЖДУНАРОДНЫХ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ СОГЛАШЕНИЙ, СВЯЗАННЫХ С ТРАНСГРАНИЧНЫМ	
ЗАГРЯЗНЕНИЕМ, В УЗБЕКИСТАНЕ И СОСЕДНИХ СТРАНАХ.....	139
Шафикова Луиза, Ойбек Камилов	
ЦИФРОВАЯ ЭКОНОМИКА УЗБЕКИСТАНА: ОЦЕНКА ТЕКУЩЕГО УРОВНЯ И ПОТЕНЦИАЛА	
РОСТА	150
Омонтурдиева Диёра	
YER VA SUV RESURLARINI INTEGRATSIYALASHGAN BOSHQARISHDA DRONLARDAN	
FOYDALANISH.....	155
Matkarimov Mansur	
YASHIL INVESTITSIIYALAR BOZORI MEKANIZMINING DASTAKLARI	161
Ziyodullayeva Gulasal Akmal qizi	
СТРАТЕГИЯ ПРИВЛЕЧЕНИЯ И УДЕРЖАНИЯ ПЕРСОНАЛА ПОСРЕДСТВОМ HR-БРЕНДИНГА:	
ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ И ПРАКТИКА РЕАЛИЗАЦИИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	167
Дониерова Фотимабону Алишер кизи	
KAMBAG'ALLIKNI MONETAR VA KO'P O'LCHOVLI BAHOLASH METODOLOGIYASI ASOSIDA	
IQTISODIY O'SISH STRATEGIYALARINI KONSEPTUAL TAKOMILLASHTIRISH	173
Sotiboldiyev Asadbek Hasan o'g'li	
QURILISH SANOATIDA RESURS TEJAMKOR ISHLAB CHIQARISH TIZIMINI RIVOJLANTIRISHNING	
USTUVOR YO'NALISHLARI.....	179
Utbasarov Doniyorjon Baxtiyorovich	
KICHIK BIZNESDA XIZMATLAR SOHASINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA	
RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI.....	188
Raximov Zafar Komilovich, Mamatazimov Jaloliddin Sherzod o'g'li	
MANAGING DIGITAL TRANSFORMATION IN PRIMARY HEALTHCARE: A SYSTEMATIC	
LITERATURE REVIEW	192
Ashurova Sitora Xusnitdin qizi	
МЕЖДУНАРОДНЫЕ ПРАВОВЫЕ ПРОБЕЛЫ В УПРАВЛЕНИИ ТРАНСГРАНИЧНЫМ	
ЗАГРЯЗНЕНИЕМ ВОД В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ	197
Тиллахуджаев Аббосхон, Дилфуза Шакирова, Мухамедалиева Сайёра, Ойбек Камилов	
JAHON ME'MORIY MEROSIDAN TURIZMDA FOYDALANISH: DOLZARB MUAMMOLAR,	
ZAMONAVIY YECHIMLAR VA ISTIQBOLLI TAKLIFLAR.....	208
Qilichov Muhiddin Husniddin o'g'li	
IMPROVING SALES PROMOTION STRATEGIES FOR UZBEK EXPORTERS IN DEVELOPING	
FOREIGN MARKETS.....	217
Aziz Kurbanovich Abdullaev, Rustamova Madina Baxrom qizi	
ENVIRONMENTAL DEGRADATION AND CARBON EMISSION: INTERCONNECTED LINKS WITH	
ECONOMIC GROWTH IN POST-SOVIET.....	222
Rajabova Malika Nuriddin qizi	
NATIJAGA YO'NALTIRILGAN BUDJETLASHTIRISHGA OID ILMIY QARASHLAR	
VA YONDASHUVLAR	230
Qosimova Gulyar Axmatovna	

ТРАНСГРАНИЧНЫЕ ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ РЕГИОНАЛЬНОГО ТУРИЗМА НА ПРИМЕРЕ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН.....	236
Наурызбаев Алиакбар Рустамович	
ВЗАИМОСВЯЗЬ УРОВНЯ ЖИЗНИ И ИНДЕКСА ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ В УСЛОВИЯХ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ	239
Усманова Зумрад Исламовна	
KIMYO SANOAT KORXONALARINING INNOVATSION FAOLIYATINI MOLIYALASHTIRISHNI YANADA TAKOMILLASHTIRISH CHORALARI	242
Muxammadiyeva Munira Zaynabuddinovna	
QISHLOQ UY-JOY QURILISHIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK MEKANIZMLARINING AHAMIYATI	248
Xannarov Komiljon Karimovich	
TIBBIYOT MUASSASALARI FAOLIYATINI MUVOFIQLASHTIRISH VA VAZIFALAR TAQSIMOTI TAMOIYILLARI	253
Saidov Suhrob Shodmonovich	
HUDUDIIY IQTISODIY INTEGRATSIYA RIVOJLANISHINING XORIJIY TAJRIBASI VA MARKAZIY OSIYO MAMLAKATLARI UCHUN AHAMIYATI.....	257
Akbarova Kamola Akmaljonovna	
MOLIYAVIY TAHLIL AXBOROT BAZASINING KORXONA RAQOBATBARDOSHLIGIGA TA'SIRI	263
Karimov Eminjon Gapardjonovich	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA INVESTITSİYALAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING ZAMONAVIY MEKANIZMLARI	270
Shermatov Axror Abdixakimovich	
QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARIDAN SAMARALI FOYDALANISH VA ENERGIYA SAQLASH TIZIMLARINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	275
Ergash Bobobekov	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA TIJORAT BANKLARIDA ISLOM MOLIYASINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	281
Yo'ldoshev Jamshid Nu'monovich	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARINI SAMARALI RIVOJLANTIRISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	285
Qurbonova Rahima Jamshedovna	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA YANGI ISH O'RINLARINI SHAKLLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	290
Ibroximova Nafosat Abdusattor qizi	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA QAYTA ISHLASHNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI: MUAMMOLAR VA ISTIQBOLLAR.....	297
Raximov Zikrullo Soyibjon o'g'li	
RAQAMLI MUHITDA REKREATSION XIZMATLAR MARKETINGINI RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI	302
Usmanova Zumrad Islamovna	
WAYS TO IMPROVE THE QUALITY OF EDUCATIONAL SERVICES IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS	306
Iskhakova Sarvar Ayubovna, Amriyeva Shahzoda Shukhratovna	
BARQAROR TURIZMGA ERISHISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI	312
Baxtiyorov Javlon Fazliddin o'g'li	
MEVA MAHSULOTLARINI QAYTA ISHLASH KORXONALARIDA IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISHNING ZAMONAVIY TIZIMI	316
Yusufova Laylo G'ayrat qizi	

AHOLISI ZICH JOYLASHGAN HUDUDLARDA QISHLOQ JOYLARINING BARQAROR RIVOJLANISHI: NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLAR.....	325
Yusufjonov Jahongir Ilxomjon o'g'li	
СТРАТЕГИЧЕСКОЕ МЫШЛЕНИЕ В ФИЛОСОФИИ СТОИЦИЗМА И СОВРЕМЕННОЙ ТЕОРИИ СТРАТЕГИИ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ВЗГЛЯДОВ МАРКА АВРЕЛИЯ И КОНЦЕПЦИИ СТРАТЕГИРОВАНИЯ ВЛАДИМИРА Л. КВИНТА.....	329
Норкулов Суннатбек Алишерович	
O'ZBEKISTONDA OLIY TA'LIM MUASSASALARINI MOLIYALASHTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	335
Kurbanov Baxodir Negmatullayevich	
MAMLAKATIMIZDA INVESTITSİYALAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA QULAY BIZNES MUHITINING TA'SIRI.....	341
Vahidova Gulhayyo Arzi qizi	
O'ZBEKISTONDA KICHIK VA O'RTA BIZNESNI BANK KREDITLARI BILAN TA'MINLASHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI.....	347
Raxmanova Ilmira Rustamovna	
SAVDO KORXONALARINING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA MA'LUMOTLAR TAHLILI VA MAQSADLI MARKETINGDAN FOYDALANISH YO'NALISHLARI.....	354
Toxirov Javlon Raximovich	
MAXSUS IQTISODIY ZONALARNI TARKIBIY QISMLARI BO'YICHA BAHOLASHNING MUHIM OMILLARI.....	361
Arslonov U. U.	
RESURLAR TA'MINOTI TIZIMINING TASHKILIY-IQTISODIY XUSUSIYATLARI.....	367
Arziqulova Oybarchin Eshquvat qizi	
JAHON SAVDO TASHKILOTI TAMOYILLARI ASOSIDA SOLIQ SIYOSATINI MUVOFIQLASHTIRISHNING KONSEPTUAL ASOSLARI.....	373
Saitqulov Suxrob Shavkatovich	
TIJORAT BANKLARIDA MIJOZLARNING KREDIT QOBILIYATINI BAHOLASH UCHUN SKORING MODELIDA SUN'YI INTELLEKTNI JORIY ETISHNING AHAMIYATI.....	380
Komiljon Karimov	
OLIY TA'LIM VA AMALIYOT TIZIMLARI INTEGRATSIYASI ASOSIDA KADRLAR TAYYORLASH MENEJMENTINI TAKOMILLASHTIRISHNING INNOVATSION MEXANIZMLARI.....	386
Karimova Xurshida Raximovna	
QO'RIQLASH DEPARTAMENTIDA SOLIQ YUKLAMASINING MOLIYAVIY BARQARORLIKKA TA'SIRI VA UNI ICHKI MOLIYAVIY NAZORAT HAMDA AUDIT NUQTAYI NAZARDAN TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI.....	390
Salimbayev Mirsohibjon Mirsodiq o'g'li	
ПОВЫШЕНИЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА И ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН.....	396
Ли Марина Рудольфовна	
O'ZBEKISTONDA YER RESURLARINING AGRAR IQTISODIYOTGA TA'SIRINI EKONOMETRIK BAHOLASH.....	402
Xoshimova Sevara Baxromovna	
FARMATSEVTIKA IMPORT KOMPANIYALARIDA REKLAMA SIYOSATINI TAKOMILLASHTIRISH: "SHINING IMPEX" AJ MISOLIDA EMPIRIK TADQIQOT.....	410
Alimxodjayeva Nargiza Elshodovna, Nurullayev Ilyosbek Xojiabdulla o'g'li	
HUDUDIY IQTISODIY O'SISHNI EKONOMETRIK MODELASHTIRISH USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	417
Turayev Baxtiyor Ergashevich	
QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA SANOATINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY MEXANIZMLARI VA SAMARADORLIKNI OSHIRISH YO'NALISHLARI.....	421
Qalandarova Gulshoda Nazirjon qizi	

QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARIDA DAVLAT SUBSIDİYALARINING MOLIYAVIY NATIJALARGA TA'SIR KANALLARI VA ULARNI HISOBDA AKS ETTIRISH MASALALARI	427
Davronbek Matyakubovich Matkarimov, Qadamov Mirzobek Ulug'bek o'g'li	
O'ZGARUVCHILAR O'RTASIDAGI MUNOSABATLARNI REGRESSIYA MODELLARI ORQALI AMALIY TAHLILI	432
Sakiyeva Ozoda Batirovna, Xushvaqtova Dilfuza Ramazon qizi	
INSON KAPITALIGA YO'NALTIRILGAN INVESTITSİYALARNI MOLIYALASHTIRISH AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH	437
Zayniddinov Aloviddin Zayniddin o'g'li	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA KRIPTO-AKTIVLAR AYLANMASINI RIVOJLANTIRISH HAMDA BOZOR MUNOSABATLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	444
Khakimov Bekzod Ilhomjonovich	
O'ZBEKISTONDA MADANIYAT VA SAN'AT TA'LIMI MUASSASALARINI DAVLAT TOMONIDAN MOLIYALASHTIRISHNING HOZIRGI HOLATI VA MUAMMOLARI.....	453
Atabayeva Yulduz Baxtiyar qizi	
ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ КАК ФАКТОР ПЕРЕХОДА К ЗЕЛЁНОЙ ЭКОНОМИКЕ В УЗБЕКИСТАНЕ	457
Ким Елена Радионовна	
O'ZBEKISTONDA YASHIL LOYİHALARNI MOLIYALASHTIRISHNI BOSHQARUV SAMARADORLIGI: HOLAT, MUAMMOLAR VA ISTIQBOLLAR.....	464
Abdurasulova Zarina Sayfiddin qizi	
STRATEGIC MARKETING CAPABILITIES AND ENTERPRISE COMPETITIVENESS IN DIGITAL PLATFORM ECOSYSTEMS: A CONCEPTUAL SMPC MODEL FOR EMERGING MARKETS	471
Bakhtiyor Ruziev Eshmuminovich	
ВЗАИМОСВЯЗЬ УРОВНЯ ЖИЗНИ И ИНДЕКСА ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ В УСЛОВИЯХ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ	477
Усманова Зумрад Исламовна	
UGLEROD CHIQINDILARINI KAMAYTIRISHDA YASHIL INVESTITSİYALAR AHAMIYATINING NAZARIY ASOSLARI.....	480
Jumaniyozov Feruzbek Dilshod o'g'li, Niyozmetov Doniyor Rejabbayevich, Majidov Jamoladdin Komoliddinovich	

UGLEROD CHIQINDILARINI KAMAYTIRISHDA YASHIL INVESTITSİYALAR AHAMIYATINING NAZARIY ASOSLARI

Jumaniyozov Feruzbek Dilshod o'g'li

Ma'mun universiteti

"Biznesni boshqarish" kafedrası katta o'qituvchisi

E-mail: jumaniyozov_feruzbek@mamunedu.uz**Niyozmetov Doniyor Rejabbayevich**

Ma'mun universiteti

"Iqtisodiyot" kafedrası dotsent v.b.

E-mail: niyozmetov_doniyor@mamunedu.uz**Majidov Jamoladdin Komoliddinovich**

Ma'mun universiteti

"Iqtisodiyot" kafedrası dots. v.b.

E-mail: j_majidov@mamunedu.uz

ORCID - 0009-0003-7370-3938

Annotatsiya. ushbu maqola yashil investitsiyalarning uglerod chiqindilarini kamaytirish mexanizmlarini tushuntiradigan asosiy nazariy doiralarni — Pigu tashqi effektlar nazariyasi, Kouzning mulkiy huquqlar yondashuvi, Stern (2006)ning bozor muvaffaqiyatsizligi tahlili hamda Porter va van der Linde (1995)ning innovatsion gipotezasini — tizimli ravishda sintez qilishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: yashil investitsiya; uglerod chiqindilari; bozor muvaffaqiyatsizligi; Porter gipotezasi; yashil obligatsiyalar; ESG; Pigu solig'i; tashqi effekt; iqlim moliyasi; barqaror rivojlanish.

Abstract. this article aims to systematically synthesize the main theoretical frameworks explaining the mechanisms through which green investments reduce carbon emissions — Pigouvian externalities theory, Coase's property rights approach, Stern's (2006) market failure analysis, and Porter and van der Linde's (1995) innovation hypothesis.

Key words: green investment; carbon emissions; market failure; Porter hypothesis; green bonds; ESG; Pigouvian tax; externality; climate finance; sustainable development.

Аннотация. цель данной статьи — систематически обобщить основные теоретические концепции, объясняющие механизмы сокращения выбросов углерода в рамках «зеленых» инвестиций: теорию внешних эффектов Пигу, подход Коуза к правам собственности, анализ рыночных сбоев Штерна (2006) и инновационную гипотезу Портера и ван дер Линде (1995).

Ключевые слова: «зеленые» инвестиции; выбросы углерода; рыночные сбои; гипотеза Портера; зеленые облигации; ESG; налог Пигу; внешние эффекты; климатическое финансирование; устойчивое развитие.

KIRISH

Global isish sur'atining tezlashuvi harorat ko'tarilishini sanoat oldi davriga nisbatan 1,5°C chegarasida ushlab turish uchun iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida chiqindilarni tez, chuqur va barqaror kamaytirishni talab qiladi (IPCC, 2021). Bunday kamayishga erishish uchun nafaqat yanada toza texnologiyalarni joriy etish, balki investitsiya oqimlarini ham foydali qazilma yoqilg'i va energiya faoliyatlaridan qayta tiklanadigan energiya, energiya samaradorligi hamda boshqa past uglerodli muqobillarga yo'naltirish zarur.

Yashil investitsiyalar — keng ma'noda asosiy maqsadi ijobiy ekologik natijalarni, jumladan, uglerod chiqindilarini kamaytirishni ta'minlash bo'lgan moliyaviy majburiyatlar — so'nggi yigirma yil ichida tez sur'atlarda

o'sdi. 2023-yilda yashil obligatsiyalarning global emissiyasi 500 mlrd AQSh dollaridan oshdi va ekologik, ijtimoiy hamda korporativ boshqaruv (ESG) mezonlari bo'yicha boshqariladigan aktivlar hajmi 40 trln AQSh dollariga yaqinlashdi (Climate Bonds Initiative, 2024). Biroq ushbu amaliy o'sishga qaramay, yashil investitsiyalar va uglerod chiqindilarini kamaytirish o'rtasidagi munosabatning nazariy asoslari ekologik iqtisodiyot, davlat moliyasi, innovatsion iqtisodiyot va korporativ moliya adabiyotlarida tarqoq holda saqlanib qolmoqda.

Ushbu maqola aynan shu bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan. Unda yashil investitsiyalarning uglerod chiqindilarini qanday va nima sababdan kamaytirishi tizimli tarzda o'rganiladi hamda har bir mexanizm qaysi sharoitlarda eng samarali ishlashi baholanadi. Maqola IMRAD tuzilmasi asosida qurilgan. Ikkinchi bo'limda adabiyotlar tahlil qilinadi, uchinchi bo'limda metodologiya tavsiflanadi, to'rtinchi bo'limda asosiy natijalar va muhokama keltiriladi, beshinchi bo'lim esa xulosa hamda siyosiy tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Ekologik iqtisodiyotdagi hukmron nazariy doira uglerod chiqindilarini salbiy tashqi effekt sifatida talqin qiladi, ya'ni ishlab chiqarish yoki iste'molning xususiy xarajatlarida aks etmagan hamda uchinchi shaxslar va kelajak avlodlar zimmasiga yuklatilgan xarajat sifatida baholanadi. Ushbu muammoning asosiy tahlili Artur Sesil Piguning (1920) "Farovonlik iqtisodiyoti" (The Economics of Welfare) asarida bayon etilgan bo'lib, unda tashqi xarajatlar mavjud sharoitda xususiy bozorlar ijtimoiy optimumga nisbatan ortiqcha zararli faoliyatni yuzaga keltirishi isbotlangan. Piguning me'yoriy xulosasiga ko'ra, tashqi effektlarga ularning chegaraviy tashqi xarajatiga teng soliq joriy etilishi lozim. Mazkur yondashuv bugungi kunda uglerodni narxlash mexanizmlarining nazariy asosini tashkil etadi.

Ronald Kouzning (1960) "Ijtimoiy xarajat muammosi" (The Problem of Social Cost) asarida ilgari surilgan tanqidiy yondashuv esa muqobil nuqtai nazarni shakllantirdi. Unga ko'ra, tranzaksiya xarajatlari past va mulkiy huquqlar aniq belgilangan sharoitda manfaatdor tomonlar o'rtasidagi xususiy muzokaralar davlat aralashuvisiz ham tashqi effektlarni ichkilashtirishi mumkin. Kouz nazariyasining uglerod chiqindilariga bevosita tatbiqi atmosfera ustidan mulkiy huquqlarning mavjud emasligi sababli cheklangan bo'lsa-da, ushbu yondashuv yashil investitsiyalarning tashqi effektlarni kamaytirishdagi samaradorligi institutsional tuzilma va tartibga solish mexanizmlariga bog'liqligini ko'rsatadi.

Nikolas Sternning (2006) Britaniya hukumati tomonidan tayyorlatilgan iqlim o'zgarishi iqtisodiyotiga oid keng qamrovli sharhi bozor muvaffaqiyatsizligi nuqtai nazarini makro miqyosda sintez qildi. Stern iqlim o'zgarishini tashqi effektlar, ommaviy tovarlar xususiyatlari, noto'liq axborot va bozor to'liqsizligining birikmasidan kelib chiqadigan tarixdagi eng katta va keng qamrovli bozor muvaffaqiyatsizligi sifatida tavsifladi. Sternning doirasi katta miqyosli ommaviy va xususiy yashil investitsiyalar uchun makro miqyosdagi asosni taqdim etadi: harakatsizlikning xarajatlari kamaytirishning chegaraviy xarajatlaridan oshib ketganligi sababli, past uglerodli faoliyatlarga investitsiyalar katta xususiy xarajat bo'lsa ham ijobiy sof ijtimoiy qiymat yaratadi.

Porter va van der Linde (1995) bilan bog'liq alohida nazariy an'ana ekologik tartibga solish firmalarga muqarrar xarajatlar yuklaydi degan an'anaviy taxminni rad etadi. Porter va van der Linde yaxshi loyihalangan ekologik tartibga solish innovatsiyani — toza, samaraliroq ishlab chiqarish jarayonlarini topish va qabul qilishni — rag'batlantiradi, bu esa muvofiqlik xarajatlarini qoplashi yoki hatto oshib ketishi mumkin, deb ta'kidlaydi. Ushbu "Porter gipotezasi" yashil investitsiyalar uglerod chiqindilarini nafaqat toza kapitalning ifloslantiruvchi o'rnini bosishi orqali emas, balki umumiy omil unumdorligini oshirib, bir vaqtning o'zida chiqindilar intensivligini pasaytiruvchi texnologik yutuqlar yaratish orqali kamaytiradigan nazariy mexanizmni taqdim etadi.

Porter gipotezasi keng empirik adabiyotni keltirib chiqardi. Ambek, Koen, Elji va Lanua (2013) ikki o'n yillik dalillarni ko'rib chiqishi gipotezaning "kuchsiz" versiyasi — ekologik tartibga solish innovatsiyani rag'batlantiradi — keng qo'llab-quvvatlaydi, "kuchli" versiyasi uchun esa — natijadagi innovatsiya muvofiqlik xarajatlarini to'liq qoplaydi — dalillar turlicha. Yashil investitsiya masalasida gipoteza shuni ko'rsatadiki, kapitalni yashil loyihalarga yo'naltiruvchi moliyaviy rag'batlar va tartibga solish mandatlari innovatsiyaning dinamik jarayonini rag'batlantirib, uning uglerod kamaytirishdagi foydasi vaqt o'tishi bilan to'planib boradi.

Yashil obligatsiyalar va ESG investitsiya strategiyalarining paydo bo'lishi yashil moliyaviy instrumentlar va uglerod natijalari o'rtasidagi munosabat bo'yicha o'sib borayotgan empirik adabiyotni yuzaga keltirdi. Pang, U va Chjan (2024) 2016–2021 yillarda Xitoyning 26 viloyati ma'lumotlaridan foydalanib, fazoviy Durbin modeli yordamida yashil obligatsiyalar chiqarilishining 1 % ga oshishi uglerod emissiyasi intensivligining 0,306–0,331 % ga kamayishi bilan bog'liqligini aniqladi. Ushbu natijalar energiya iste'moli tarkibidagi o'zgarishlar va yashil texnologik innovatsiya samaradorligining yaxshilanishi orqali namoyon bo'ladi.

Firma darajasida tadqiqotlar korporativ yashil investitsiyalar va uglerod faoliyati bo'yicha firmalar yashil investitsiyalarini oshirganida uglerod emissiyasi intensivligini kamaytirishini tasdiqlaydi — boshqaruv mas'uliyati va institutsional nazorat bu ta'sirni kuchaytiradi (Chen va boshq., 2023). Ahmad va boshq. (2025) bir necha yurisdiksiyadagi yashil moliya tashabbuslarini va uglerod neytralligini ko'rib chiqib, yashil moliya

uglerod kamaytirishni yetti kanal orqali rag'batlantirishi: qayta tiklanadigan energiyani rivojlantirish, chiqindilarni kamaytirish, energiya samaradorligi, past uglerodli texnologik innovatsiya, elektr transport, yashil binolar va uglerod yutish orqali ekanligini tasdiqlaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqola ekologik va institutsional iqtisodiyotda o'rnatilgan nazariy sintez an'anasiga asoslanib, tizimli sifat ko'rib chiqish metodologiyasini qo'llaydi. Yondashuv ijtimoiy fan metodologiyasida tavsiflangan narrativ tizimli ko'rib chiqish doirasiga mos keladi va nazariy tahlilning o'ziga xos talablariga moslashtirilgan: maqsad o'rtacha ta'sir hajmini baholash emas, balki sabab mexanizmlarining mantiqiy tuzilishini aniqlash va ular samarali ishlashi uchun zarur sharoitlarni belgilashdir.

Adabiyot qidiruvi to'rtta elektron ma'lumotlar bazasida — Web of Science, Scopus, Google Scholar va EconLit — amalga oshirildi. Qidiruv terminlari uch konseptual klasterni birlashtirdi: (i) yashil investitsiya, yashil moliya, yashil obligatsiyalar, ESG investitsiya; (ii) uglerod chiqindilari, CO₂ kamaytirish, issiqxona gazi, uglerod intensivligi; (iii) nazariy asoslar, bozor muvaffaqiyatsizligi, tashqi effekt, Porter gipotezasi, innovatsiya. Qidiruv 1960–2025 yillarda nashr etilgan peer-review jurnali maqolalari, tahrirlangan ilmiy to'plamlar va yirik siyosat hisobotlari bilan cheklendi. Asosiy nazariy matnlar — Pigu (1920), Kouz (1960), Stern (2006), Porter va van der Linde (1995) — alohida tarixiy ahamiyatga ko'ra kiritildi.

Kiritish mezonlari tanlangan asarlarning: (a) yashil investitsiya va uglerod emissiyasi munosabatiga qo'llaniladigan nomlangan nazariy doirani ishlab chiqishi yoki tanqidiy o'rganishi; yoki (b) nazariy doiralarda aniqlangan mexanizmlarga doir empirik dalillarni taqdim etishini talab qildi. Yashil investitsiyani faqat moliyaviy strategiya sifatida ko'rib chiqadigan va ekologik natijalarga e'tibor bermaydigan asarlar, hamda uglerod chiqindilarini investitsiya mexanizmlarisiz ko'rib chiqadigan asarlar chetga chiqarildi. Jami 48 ta asar tegishli deb aniqlandi; ushbu maqolada 11 tasi keltirilgan bo'lib, ular asosiy nazariy pozitsiyalar va eng so'nggi empirik dalillarni ifodalash uchun tanlandi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ushbu tahlilning asosiy nazariy natijasi shundan iboratki, tartibga solinmagan xususiy bozorlar uglerod chiqindilarini kamaytirishga tizimli ravishda kam investitsiya qiladi, chunki chiqindilarning ijtimoiy xarajatlari ularni keltirib chiqaruvchilar tomonidan ko'rilmaydi. Bu natija bevosita Pigu tashqi effektlar doirasidan (Pigu, 1920) kelib chiqadi. Uglerod chiqindilari global ommaviy yomonlik yaratadi: CO₂ ning bir tonnasi keltirib chiqaradigan iqlim zarari chiqindi qayerda yuz bergan bo'lishidan qat'i nazar barcha hozirgi va kelajak avlodlar o'rtasida taqsimlanadi, yoqilg'i yoqishdan olinadigan foyda esa to'liq chiqindi chiqaruvchiga tegishli bo'ladi.

Yashil investitsiyalar bu bozor muvaffaqiyatsizligini xususiy daromadlardan ijtimoiy daromadlar oshib ketadigan faoliyatlar — ya'ni uglerodning haqiqiy ijtimoiy xarajatidan pastroq narxda chiqindilarni kamaytiradigan faoliyatlar — tomon kapitalni yo'naltirish orqali tuzatadi. Bunday investitsiyalarning nazariy zarurati Sternning (2006) iqlim o'zgarishini tarixdagi eng katta bozor muvaffaqiyatsizligi sifatida tavsiflashidan kelib chiqadi: harakatsizlikning ijtimoiy xarajatlari kamaytirish xarajatlaridan chegarada oshib ketganligi sababli, yashil investitsiyalar portfeli xususiy moliyaviy daromadlar past bo'lsa ham ijobiy sof ijtimoiy qiymat yaratadi.

Kouz yondashuvi (Kouz, 1960) bu xulosani institutsional loyihalashning rolini ta'kidlash orqali aniqlashtiradi. Mulkiy huquqlar taqsimoti tashqi effektlarning ichki qilib olinishini belgilaydi. Uglerod chiqindilari kontekstida atmosferaviy umumiy ne'mat ustidagi aniq mulkiy huquqlarning yo'qligi bozorga asoslangan tuzatish uchun hukumat tomonidan uglerod narxini belgilash yoki savdosi mumkin bo'lgan emissiya huquqlarini yaratishni talab qiladi. Yashil obligatsiyalar kabi yashil moliyaviy instrumentlar quyidagicha ishlaydi: ular ekologik natijalar uchun mas'uliyat yaratiladigan doirada tekshirilgan emissiyani kamaytiradigan faoliyatlarga kapital yo'naltiradi.

Yashil investitsiyalar uglerod chiqindilarini kamaytiradigan ikkinchi asosiy nazariy mexanizm texnologik innovatsiya orqali ishlaydi. Porter gipotezasi (Porter va van der Linde, 1995) ekologik tartibga solish va yashil investitsiya uchun bog'liq rag'batlar yanada toza texnologiyalarni topish va qabul qilishni rag'batlantiradi, deb ta'kidlaydi. Bu mexanizm nazariy jihatdan bozor muvaffaqiyatsizligini tuzatish kanalidan farq qiladi: u nafaqat mavjud toza kapitalning ifloslantiruvchi kapital o'rnini bosishi, balki texnologik chegarani kengaytirish va past uglerodli ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish orqali emissiya kamayishini keltirib chiqaradi.

Innovatsiya kanali yashil investitsiyalarning uzoq muddatli samaradorligi uchun ayniqsa muhim ahamiyatga ega. Ma'lum bir vaqt nuqtasida yashil investitsiyalarning emissiyani kamaytirish ta'sirini taqqoslaydigan statik tahlillar, agar ular texnologik o'zgarish orqali ta'sir qiluvchi dinamik effektlarni e'tiborsiz qoldirsa, uzoq muddatli ta'sirni sezilarli darajada kam baholashi mumkin. Mantiqiy zanjir aniq: qayta tiklanadigan energiya texnologiyalariga yashil investitsiyalar o'rganish va miqyos iqtisodiyoti orqali birlik xarajatlarini kamaytiradi, bu esa qo'shimcha investitsiyalarni jalb qilib, keyinchalik qo'shimcha xarajat kamayishini keltirib chiqaradi va

energiya tizimida yoqilg'iga asoslangan muqobillarni tobora siqib chiqaradi. Quyosh energiyasi ishlab chiqarish xarajatlarining 2010–2023 yillar orasida taxminan 90 % ga kamayishi bu dinamikani tasdiqlab, asosan barqaror ommaviy va xususiy yashil investitsiyalar hisobiga amalga oshirildi (IRENA, 2023).

Uchinchi nazariy uzatish kanali moliyaviy tizim orqali ishlaydi. Yashil obligatsiyalar va ESG investitsiya strategiyalari nafaqat muayyan yashil loyihalar uchun moliyalashtirish vositalari sifatida, balki kapital taqsimoti qarorlarini shakllantiruvchi axborot muhitini o'zgartiradigan signallar sifatida ham ishlaydi. Emitentlardan moliyalashtirilgan loyihalarning ekologik maqsad va natijalarini oshkor qilishni talab qilib, yashil obligatsiyalar investorlarning haqiqatan past uglerodli investitsiyalarni odatdagilaridan ajratishini imkonsiz qiladigan axborot nosimmetrikligini bartaraf etadi.

Bu kanalning nazariy ahamiyati axborot iqtisodiyotidan kelib chiqadi. Investorlar yashil va yashil bo'lmagan aktivlarni ajrata olmasa, yoqilg'i-intensiv investitsiyalarga kiritilgan ekologik xavfni — shu jumladan tartibga solish xavfi, jismoniy xavf va obro'ga oid xavfni — baholay olmaydi. Ekologik sifatni ishonchli tarzda signallovchi yashil moliyaviy instrumentlar bu axborot muammolarini hal qilib, investorlarga portfel qarorlarida ekologik omillarni hisobga olish imkonini beradi va kapital oqimlarini yuqori uglerodli faoliyatlardan past uglerodli faoliyatlarga yo'naltiradi.

Ahmad va boshq. (2025) yashil moliya tashabbuslarining uglerod chiqindilarini kamaytirishda aniq yashil taksonomiya standartlari belgilaydigan, ekologik da'volarning ishonchli uchinchi tomon tekshiruvini talab qiladigan va izchil uzoq muddatli siyosat signallarini ta'minlaydigan tartibga soluvchi muhitlarga kiritilganda eng samarali bo'lishini tasdiqlaydi.

Yuqorida aniqlangan uch uzatish kanali bir-birini istisno qilmaydi; amalda ular o'zaro ta'sirlashadi va bir-birini kuchaytiradi. To'g'ridan to'g'ri emissiyani kamaytiradigan kapital xarajatlarini innovatsiya rag'batlari va shaffof axborot oshkor qilish bilan birlashtirgan yashil investitsiya dasturlari uchala kanal orqali bir vaqtda ishlaydi va bir kanalga tayanadigan dasturlarga qaraganda ko'proq hamda uzoqroq davom etadigan emissiya kamayishini keltirib chiqaradi.

Biroq har bir nazariy doira yashil investitsiyalarning kutilgan emissiya kamayishini ta'minlay olmasligi mumkin bo'lgan sharoitlarni ham belgilaydi. Pigu doirasi yashil investitsiyalar faqat haqiqiy bozor muvaffaqiyatsizliklarini tuzatgan taqdirdagina samarali bo'lishini ko'rsatadi. Porter gipotezasi innovatsiya kanali faqat ekologik tartibga solish yoki moliyaviy rag'batlar haqiqiy innovatsiyani rag'batlantiradigan darajada qat'iy va barqaror bo'lganda ishlashini anglatadi. Kouz doirasi esa yashil investitsiyalar talablarining mustaqil tasdiqlana olmasligi — “yashil bo'yoq” (greenwashing) — instrumentning butun ishonchligini buzishini ta'kidlaydi.

Bu nazariy qo'shimchalar bevosita amaliy ahamiyatga ega. Yashil obligatsiyalar bozorining tez o'sishi “yashil bo'yoq” holatlariga nisbatan doimiy xavotirlar bilan birga kechdi. Chen va boshq. (2023) firma darajasida yashil investitsiyalarning emissiyani kamaytirish ta'siri boshqaruv sifati va institutsional nazorat tomonidan sezilarli darajada ta'sirlanishini aniqladi, bu esa samaradorlikning investitsiyani o'rab turgan boshqaruv doirasining yaxlitligiga bog'liqligi haqidagi nazariy bashoratga muvofiqdir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ushbu maqola yashil investitsiyalarning uglerod chiqindilarini kamaytirishdagi mexanizmlarini Pigu tashqi effektlar doirasi, Kouzning institutsional yondashuvi, Sternning makro miqyosdagi bozor muvaffaqiyatsizligi tahlili va Porter hamda van der Lindening innovatsiya gipotezasini sintez qilib, tizimli nazariy tarzda bayon qildi. Uch asosiy uzatish kanali aniqlandi: xususiy bozorlarni emissiyani kamaytirishga kam investitsiya qilishga undovchi bozor muvaffaqiyatsizliklarini tuzatish; dinamik rag'bat effektlari orqali yashil texnologik innovatsiyalarni rag'batlantirish; va moliyaviy bozorlarda yaxshilangan axborot signalizatsiyasi orqali kapital taqsimotini o'zgartirish.

Nazariy tahlil bu kanallar turli institutsional kontekstlarda turlicha ishlashini ko'rsatdi. Bozor muvaffaqiyatsizligini tuzatish kanali yuqori uglerodli muqobillarga jazo beruvchi uglerod narxlash yoki ekvivalent tartibga solish vositalari bilan qo'llab-quvvatlanganida eng kuchli ishlaydi. Innovatsiya kanali yashil investitsiya majburiyatlari uzoq muddatli, barqaror va toza texnologiyalarda miqyos hamda o'rganish iqtisodiyotini keltirib chiqarish uchun yetarlicha katta bo'lganda eng samarali bo'ladi. Kapitalni qayta taqsimlash kanali “yashil bo'yoq” holatlarining oldini olish uchun ishonchli, standartlashtirilgan yashil taksonomiyalar va shaffof uchinchi tomon tekshiruvini talab qiladi.

O'zbekiston va yashil moliya bozorlarini rivojlantirayotgan boshqa O'rta Osiyo davlatlari uchun bu tahlildan bir qator xulosalar kelib chiqadi. Birinchidan, yashil investitsiya siyosatini ishlab chiqishda faollashtirish mo'ljallangan uzatish kanaliga alohida e'tibor berish kerak: toza energiya infratuzilmasini moliyalashtiruvchi yashil obligatsiyalar dasturi asosan kapitalni qayta taqsimlash va bozorni tuzatish kanallari orqali ishlaydi, yashil tadqiqot va ishlanmalar uchun soliq imtiyozlari esa asosan innovatsiya kanali orqali ishlaydi. Ikkinchidan, siyosat islohotlarining ketma-ketligi muhim: yashil taksonomiyani ishlab chiqish va uchinchi tomon tekshiruvini

uchun institutsional imkoniyatlar katta miqyosli yashil obligatsiyalar bozorlarini yaratishdan oldin barpo etilishi kerak. Uchinchidan, uglerod chiqindilarining global tashqi effekt xususiyati va yashil texnologik innovatsiyaning ijobiy ta'sirini hisobga olib, xalqaro muvofiqlashtirish nazariy jihatdan zarur.

Kelajakdagi tadqiqotlar uchta uzatish kanalini birlashtiruvchi miqdoriy modellarni ishlab chiqishi va ularning turli tartibga soluvchi muhitlar hamda iqtisodiy rivojlanish darajalari bo'yicha nisbiy kattaligini sinab ko'rishi kerak. O'rta Osiyo o'tish iqtisodiyotlarida yashil investitsiya va uglerod emissiyasi munosabatini o'rganuvchi panel ma'lumotlar tadqiqotlari mintaqaviy siyosat ishlab chiqish uchun ayniqsa muhim bo'lar edi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Dunning, J.H. (2000). *The Eclectic Paradigm as an Envelope for Economic and Business Theories of MNE Activity*. *International Business Review*, 9(2), 163–190.
2. North, D.C. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge University Press, Cambridge.
3. Portes, R., & Rey, H. (2005). *The Determinants of Cross-Border Equity Flows*. *Journal of International Economics*, 65(2), 269–296.
4. Moran, T.H. (2011). *Foreign Direct Investment and Development: Launching a Second Generation of Policy Research*. Peterson Institute for International Economics, Washington, D.C.
5. UNCTAD. (2023). *World Investment Report 2023: Investing in Sustainable Energy for All*. Geneva: United Nations.
6. World Bank. (2023). *Worldwide Governance Indicators: Uzbekistan*. Washington: World Bank Group.
7. O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi. (2023). *Investitsiya faoliyati to'g'risida yillik hisobot 2022*. Toshkent.
8. Asiedu, E. (2002). *On the Determinants of Foreign Direct Investment to Developing Countries: Is Africa Different?* *World Development*, 30(1), 107–119.
9. Kinda, T. (2010). *Investment Climate and FDI in Developing Countries: Firm-Level Evidence*. *World Development*, 38(4), 498–513.
10. Otabekovich, O.U. (2025). *Agroklastarlarning iqtisodiy samaradorligini oshirish ko'rsatkichlarini baholash*. *Marketing Jurnal*, (10).
11. Ravshanbekovich, Y.S.A. (2025). *Yakka tartibdagi tadbirkorlikni soliqqa tortishning amaldagi mexanizmi tanqidiy tahlili*. *Raqamli iqtisodiyot (Цифровая экономика)*, 13(1), 2016–2027.
12. Niyozmetov, D. (2024). *Activities and Specifics of Commercial Banks in the Securities Market*. In *International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies* (Vol. 11, pp. 57–58).
13. Aarthi, S., Ravikumar, R.N., Balakrishnan, R., Pavithra, K., & Jumanioyov, F. (2026). *Blockchain for Seamless and Transparent Smart Hospitality Operations*. In *Smart Operations and Enhancing Guest Experience in the Hospitality Industry* (pp. 187–218). IGI Global Scientific Publishing.
14. Garia, P., Mamadiyarov, Z., Jumanioyov, F., Deogaonkar, A., Vichoray, C., & Mittal, A. (2025, August). *Comparative Analysis of Random Forest and ANN Models for Urban Air Quality Index Prediction*. In *2025 3rd International Conference on Sustainable Computing and Data Communication Systems (ICSCDS)* (pp. 238–243). IEEE.
15. Jumanioyov, F. (2024). *Opportunities to Create New Jobs in the Context of the Transition to a "Green" Economy*. *University Research Base*, 264–267.
16. Jumanioyov, F. (2025). *Xudarganov T. Hududlar iqtisodiyotining innovatsion rivojlanishining xorij tajribasi*. *Молодые ученые*, 3, 18.
17. Jumanioyov, F. (2025). *Mintaqada barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashda yashil mehmonxonalar ahamiyati*. *University Research Base*, 272–275.
18. Sherjonov, S., Axmedova, D., Masharipova, X., Niyozmetov, D., & Jumanioyov, F. (2025, November). *The Impact of CO₂ Emissions and Renewable Energy on Economic Growth in Uzbekistan: A VECM Analysis*. In *AIP Conference Proceedings* (Vol. 3331, No. 1, p. 030024). AIP Publishing LLC.
19. Sabbir, S., Karmakar, S., Ghosh, A., Jumanioyov, F., Akhmedov, S., Aziz, M.T., & Mahmud, T. (2025, July). *A Novel Hybrid Approach for Load Forecasting: Multi-Head Attention Integrated LCG Model with Statistical Outlier Management*. In *2025 International Conference on Quantum Photonics, Artificial Intelligence, and Networking (QPAIN)* (pp. 1–6). IEEE.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 5 (3)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>